

УДК 341.231.14

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.04>

Дрозд О. Ю.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри поліцейського права
Національна академія внутрішніх справ*

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Актуальність тематики. Права і свободи людини і громадянина в Україні та світі є тими демократичними підвалинами, що формують уявлення про зміст і сутність розвитку та динаміку становлення цивілізаційних цінностей у будь-якій державі. Крім цього, оскільки всі люди мають право на свободу пересування та вільний вибір місця роботи, життя та інших складових соціальної комунікації та життя, як свідомої суспільної взаємодії, актуальним було й залишається укріплення інституту прав і свобод людини і громадянина в сучасних глобалізаційних умовах.

Збройна агресія росії проти незалежності та суверенітету України винесла на порядок денний низку проблемних питань, пов'язаних зокрема й із міграційними процесами, що на нашу думку є досить серйозними, оскільки в результаті бойових дій на території України більш як 3 мільйони осіб вимушені були покинути свої домівки, а відповідно й місця роботи, з метою збереження свого життя. Оскільки праця як вид оплачуваної діяльності є одним, а подекуди єдиним джерелом здобуття коштів для забезпечення своїх потреб, актуальними на сьогодні є питання пов'язані з юридичною характеристикою процесів трудової міграції як в Україні загалом так і відносно громадян України за її межами.

Адміністративна та трудова сутність правовідносин у сфері трудової міграції полягає в дотриманні низки обов'язкових складових цього процесу, оскільки науковці поділяють міграцію на внутрішню та зовнішню, відпо-

відно важливим, подекуди є процедурний аспект перетину державного кордону, а враховуючи національне законодавство низки країн-партнерів, обов'язковим, крім цього, є аналіз і визначення можливостей і перспектив здійснення трудової діяльності в певній державі світу, за умови збереження правового статусу громадянина України.

Відповідно, наведене вище лише актуалізує необхідність юридичного аналізу процесів трудової міграції українських громадян всередині України та на міжнародному рівні, оскільки окреслені проблемні питання не можуть бути розв'язані пасивним способом, а законодавча та судова практика відносно цих аспектів соціально-правової діяльності осіб, лише деструктивізує можливості та перспективи ефективного розв'язання труднощів та перепон.

Слід звернути також увагу на те, що питання пов'язані з юридичною характеристикою процесів трудової міграції неодноразово досліджувались вітчизняними та закордонними дослідниками, що в свою чергу відкриває можливості до аналізу відповідних думок учених і синтезу найбільш дотичних до тематики дослідження думок і позицій. Так, у статті використано, з відповідним посиланням на них, праці таких учених як: Л. Амелічева, А. Андрушко, Б. Белевцева, О. Позняк, О. Трюхан та інших. Водночас, окреслена попередньо актуальність та проблематика наукової статті не була розв'язана в повному обсязі, що відповідно потребуватиме додаткових досліджень.

Метою статті є юридична характеристика трудової міграції крізь призму норм законодавства України. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. Визначення змісту та сутності трудової міграції як соціального процесу, що регулюється нормами законодавства; 2. Окреслення меж і змісту регулювання процесу міграції як нормами законодавства України так і міжнародно-правовими нормативними актами; 3. Обґрунтування загальноправових висновків і рекомендацій щодо вдосконалення процесів гарантування трудових прав громадян України в межах трудової міграції.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері трудової міграції крізь призму норм законодавства України.

Предметом дослідження є юридична характеристика трудової міграції крізь призму норм законодавства України.

Виклад основного матеріалу статті. Забезпечення трудових прав людини і громадянина в Україні загалом і в міграційних правовідносинах щодо праці, зокрема є одним із найбільш важливих завдань законодавства України та зокрема, наукової спільноти. Найважливішим є те, що нормативно-правове підґрунтя реалізації трудових прав громадян України як на її території так і поза її межами визначається в законодавстві України та чітко регламентує відповідні правовідносини. Так права громадян України, які працюють за кордоном, захищаються законодавством України та держави перебування, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1], що в цілому, виходячи з положень Конституції України щодо права здійснювати будь-яку оплачувану та не заборонену законодавством трудову діяльність формує архітектуру й принципи трудової міграції як соціо-правового процесу та унеможлиблює порушення прав і свобод людини і громадянина в даній сфері правовідносин.

А. Андрушко звертає увагу на те, що трудова міграція в Україні відображає загальні та типові для більшості держав головні причини, які пов'язані насамперед із високим рівнем безробіття, низьким рівнем заробітної плати, відсутністю попиту на окремі професії в державі, низьким рівнем економічного розвитку окремих регіонів. Основними передумовами для зменшення міграційних процесів в Україні є стабілізація безпекової ситуації, підвищення рівня працевлаштування, добробуту громадян, надання пільг для розвитку малого й середнього бізнесу, підвищення рівня інвестиційної привабливості України та соціального забезпечення населення [2]. Водночас, в розрізі окресленого, найбільш суттєвим безпековим чинником сьогодення є дестабілізація безпекової ситуації на території України через напад росії на незалежність й територіальну цілісність нашої держави, що характерний не лише введенням регулярних військових частин на суверенні та незалежні території України, а й системні ракетні атаки цивільної інфраструктури та мирного населення. Ці фактори докорінно змінюють процеси й динаміку трудової міграції в Україні та потребують належної уваги в питанні забезпечення прав і свобод трудових мігрантів, як тих що тимчасово перемістились в західну частину України, так і тих хто вимушений і мав таку можливість – полишити територію України для працевлаштування на більш вигідних трудових умовах.

З цього приводу, слухну доповнює та розширяє відповідну позицію дослідниця О. Трюхан, котра підкреслює, що розуміння, що таке війна, для більшості українців прийшло 24 лютого 2022 року. Понад 100 днів триває жорстоке повномасштабне військове вторгнення росії в Україну. Доречно наголосити, що, за даними ООН, майже 5,2 млн осіб були змушені шукати прихисток в інших країнах. Майже 2,9 млн осіб виїхали до Польщі, майже 800 тис. до Румунії, до Молдови – 443 тис., до Угорщини – 490 тис., до Словаччини – 354 тис., до Чехії – 357 тисяч. Зазначені країни прийняли найбільшу кількість

біженців з України. Саме тому на сьогоднішній день питання працевлаштування українців за кордоном та легалізація цього процесу є доволі актуальним [3]. Відповідно, оскільки вказане, значно виходить за межі одночасної можливості забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина як в Україні так і на міжнародній арені, важливим є створення сприятливих законодавчих і наукових умов щодо вдосконалення законодавства в указаній сфері, своєчасного виявлення проблем і неточностей для їх якнайшвидшого усунення та врегулювання.

Словникові видання українських авторів, під трудовою міграцією (лат. *migratio* – переселення) тлумачать соціально-правове явище, яке характеризується переміщенням працездатного населення як усередині країни, так і за її межами під впливом негативних економічних чинників у пошуках роботи на певний термін. Вирізняють зовнішню (міжнародну) та внутрішню трудову міграцію [4].

Низка дослідників вважає, що міграційні процеси, що мають місце у сучасному світі, є складовою частиною державної та внутрішньої політики держав, а її реалізація має бути пріоритетним завданням, оскільки вона впливає на різні сфери життєдіяльності суспільства (соціальну, економічну, зовнішньоекономічну, демографічну, сферу національної безпеки). Наразі поступово триває процес формування такої галузі національного законодавства, як «міграційне право» [5], хоча на нашу думку, відповідна галузь права може не мати ознак самостійності, хоч це питання й потребує додаткового глибокого та системного аналізу. Сукупність норм адміністративного, цивільного та трудового й міжнародного приватного права забезпечують правове регулювання й нормативно-правові основи в указаній сфері правовідносин.

Дотично, вказану позицію підтверджує думка О. Трюхан котра до змісту права на трудову міграцію відносить: право приймати реально запропоновану роботу; право вільно пересуватися в цих цілях територією дер-

жав-членів співтовариства; право перебувати в одній із держав-членів співтовариства, займаючись трудовою діяльністю відповідно до законодавства, що регулює зайнятість громадян даної держави співтовариства; право залишатися на території однієї з держав-членів співтовариства після завершення трудової діяльності в цій державі на визначених співтовариством умовах [6, с. 178]. На нашу думку, окреслені структурні компоненти ґрунтовно формують уявлення про сукупність норм також і конституційного права, а також трудового та міжнародного приватного права (в разі характеристики процесу міжнародної трудової міграції), що регулюють відповідний соціальний процес.

О. Позняк зауважує, що світовий досвід свідчить, що трудова міграція створює беззаперечні перешкоди як для країни перебування, так і для країни, яка надає трудові послуги. Водночас вона має й певні позитивні наслідки, оскільки сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів, притоку валюти із закордону, підвищенню кваліфікації працівників, створює додатковий попит на товари та послуги, виступає амортизатором безробіття. Після повернення в Україну частина колишніх мігрантів долучається до класу підприємців і професіоналів, робота яких відповідає світовим стандартам [7, с. 169]. Поряд із цим, слід звертати увагу на чинники трудової міграції сьогодення, оскільки більшість таких процесів спровокована бойовими діями на території України, важливим є питання соціального та трудового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в відповідному сегменті, як законодавством України та міжнародними нормативно-правовими актами, так і національним законодавством окремих країн-партнерів.

Л. Амелічева підкреслює, що правовий статус трудових мігрантів за чинним КЗпП України та іншим трудовим законодавством є ідентичним із статусом громадян України, але за умови, якщо перебування іноземця на території України відповідає вимогам Законів

України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про зайнятість населення», «Про імміграцію», «Про зовнішню трудову міграцію», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією», а також підзаконних актів, які регламентують питання перебування іноземців в Україні, оформлення для них дозволу на працевлаштування роботодавцями й інші [8], що комплексно, на нашу думку формує нормативно-правове підґрунтя для реалізації своїх трудових прав як внутрішнім трудовим мігрантам так і зовнішнім. Водночас, без належної міжнародної підтримки процеси міжнародної трудової міграції є неможливими, оскільки їх зміст і сутність полягає в можливості працевлаштування на законних підставах у іншій країні.

О. Трюхан посилаючись на публічні джерела звертає увагу, що Директива про тимчасовий захист 2001/55/ЄС та рішення Ради Європейського союзу про її активацію для українців 2022/382 від 04.03.2022 р. встановлюють мінімальні стандарти захисту, які має забезпечити кожна країна Європейського Союзу [9]. Тобто дозволяється особам, які виїхали з України 24 лютого 2022 року або пізніше, перебувати в країнах ЄС, окрім Данії, протягом одного року з можливістю продовження до трьох років. Особи з таким статусом отримують право на працю, повноцінний доступ до системи охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги. Цікавим є той факт, що Данія не зв'язана положеннями цієї Директиви ЄС через особливості членства країни у Європейському Союзі. Проте 17 березня у Данії ухвалили спеціальний закон, положення якого подібні до Директиви ЄС (набув чинності 18 березня). Цим законом передбачена можливість отримати дозвіл на перебування на два роки з можливістю продовження на один рік [3]. Таким чином, обґрунтовується

висновок про те, що процеси зовнішньої трудової міграції громадян України також суттєво врегульовані, хоч це питання й потребує вдосконалення на підставі додаткового аналізу крізь призму норм міжнародного гуманітарного права та особливостей членства окремих країн у Європейському союзі.

Висновки. У статті надано юридичну характеристику трудової міграції крізь призму норм законодавства України наведено, що процес трудової міграції, як один із основоположних соціально-правових векторів і факторів світового прогресу має бути належним чином регламентований і забезпечений. Автором аргументовано позицію про те, що нормативно-правове забезпечення процесів трудової міграції характерне системністю та впорядкованістю, міститься в нормах як національного так у міжнародного законодавства, що дозволяє належним чином врегулювати відповідні соціально-правові відносини на міждержавному рівні.

Упорядковано розуміння про те, що трудова міграція як соціальний процес, перш за все має бути належним чином гарантована в нормах законодавства, що дозволить на високому демократичному рівні реалізувати відповідний спектр прав громадянам України. Наведено низку аргументів, що в умовах активних бойових дій виступають додатковими регуляторами процесів трудової міграції, як крізь призму трудового так і адміністративного законодавства. Перспектива подальшого дослідження юридичної характеристики трудової міграції крізь призму норм законодавства України полягає в необхідності більш глибокого дослідження відповідної системи норм українського права в світлі набуття Україною статусу кандидата в члени європейського союзу. Крім цього, окремої уваги, на думку автора, потребує питання гармонізації національного та європейського законодавства щодо процесів трудової міграції.

Анотація

У статті надано юридичну характеристику трудової міграції крізь призму норм законодавства України наведено, що процес трудової міграції, як один із основоположних соціально-правових векторів і факторів світового прогресу має бути належним чином регламентований і забезпечений.

Автором аргументовано позицію про те, що нормативно-правове забезпечення процесів трудової міграції характерне системністю та впорядкованістю, міститься в нормах як національного так у міжнародного законодавства, що дозволяє належним чином врегулювати відповідні соціально-правові відносини на міждержавному рівні.

Упорядковано розуміння про те, що трудова міграція як соціальний процес, перш за все має бути належним чином гарантована в нормах законодавства, що дозволить на високому демократичному рівні реалізовувати відповідний спектр прав громадянам України. Наведено низку аргументів, що в умовах активних бойових дій виступають додатковими регуляторами процесів трудової міграції, як крізь призму трудового так і адміністративного законодавства.

Перспектива подальшого дослідження юридичної характеристики трудової міграції крізь призму норм законодавства України полягає в необхідності більш глибокого дослідження відповідної системи норм українського права в світлі набуття Україною статусу кандидата в члени європейського союзу. Крім цього, окремої уваги, на думку автора, потребує питання гармонізації національного та європейського законодавства щодо процесів трудової міграції.

Ключові слова: механізм, правовий захист, міграція, трудове право, законодавство, правохорона, європейська інтеграція.

Drozd O. Yu. Legal characteristics of labor migration through the prism of Ukrainian legislation

Summary

The article provides a legal description of labor migration through the prism of the norms of Ukrainian legislation, it is stated that the process of labor migration, as one of the fundamental socio-legal vectors and factors of world progress, must be properly regulated and ensured.

The author argues the position that the regulatory and legal support of labor migration processes is characterized by consistency and orderliness, is contained in the norms of both national and international legislation, which allows to properly regulate the relevant socio-legal relations at the interstate level.

The understanding that labor migration as a social process, first of all, must be properly guaranteed in the norms of the legislation, which will allow to implement the appropriate range of rights for citizens of Ukraine at a high democratic level, is streamlined. A number of arguments are made that in the conditions of active hostilities they act as additional regulators of labor migration processes, both through the prism of labor and administrative legislation.

The prospect of further research of the legal characteristics of labor migration through the prism of the norms of Ukrainian legislation lies in the need for a deeper study of the relevant system of Ukrainian law norms in the light of Ukraine's acquisition of the status of a candidate for membership of the European Union. In addition, special attention, according to the author, requires the issue of harmonization of national and European legislation on labor migration processes.

Key words: mechanism, legal protection, migration, labor law, legislation, law enforcement, European integration.

Список використаних джерел:

1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
2. Андрушко А. В. Проблеми міграції в Україні та шляхи їх розв'язання. *Українське Полісся: проблеми та тренди сучасного розвитку* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 10–11 лютого 2022 року). Ніжин : НДУ ім. Гоголя, 2022. 223 с. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2340/1/Українське%20Полісся.%202022р.pdf#page=141>
3. Трюхан О. А. До питання реалізації права громадян України на трудову діяльність за кордоном: теоретико-правовий аспект. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 541–545.
4. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти т. Том 11. Трудове право. Право. 2018. 776 с.
5. Белєвцева В. В. Правове регулювання міжнародних трудових процесів. *Інформація і право*. № 2(25)/2018. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/12_8.pdf
6. Трюхан О. А. Право працівників – мігрантів на зайнятість: міжнародні стандарти і законодавство України. *Часопис цивілістики*. 2015. № 19. С. 178–184.
7. Позняк О. В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2(27). С. 169–172.
8. Амелічева Л. Право на гідну працю трудових мігрантів в умовах глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. № 1/2020. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/11.pdf>
9. Україна: Комісія пропонує тимчасовий захист для людей, які тікають від війни в Україні, та рекомендації щодо прикордонних перевірок. URL: https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/uk/ip_22_1469